

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ПАВЛА ТИЧИНИ**

ЕТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Навчальний посібник

Укладач С. О. Роєнко

УМАНЬ – 2018

УДК 174:364

E88

Рекомендовано до друку Вченою радою
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
(протокол № 7 від 19 грудня 2018 року)

Рецензенти:

Н. М. Коляда – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

В. В. Радул – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

В. В. Корнєшук – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету

E88 **Етика соціальної роботи** : навч. посібник / МОН України, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; уклад. С. О. Роєнко. – 2-е вид., переробл. та доповн. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. – 202 с.

У навчальному посібнику «Етика соціальної роботи» подано конспект лекцій, завдання до семінарських занять, що спрямовані на формування теоретичних знань та практичних вмінь студентів, вимоги до написання та оформлення індивідуального навчально-дослідного завдання, питання для повторення курсу, термінологічний словник, список використаних джерел та хрестоматію.

Навчальний посібник пропонується студентам, які навчаються за спеціальністю: 231 Соціальна робота, та всім, хто цікавиться етичною складовою професійної діяльності соціального працівника.

УДК 174: 364

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ 1. КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»	8
Тема 1. Професійна етика, її зміст та значення в соціальній роботі	8
1.1. Мета та завдання навчальної дисципліни «Етика соціальної роботи»	8
1.2. Етика як філософська наука про мораль. Походження та зміст понять «етика», «мораль» ...	9
1.3. Професійна етика. Об'єкт, предмет, мета та завдання етики соціальної роботи як науки	12
1.4. Основні категорії етики та професійної етики	14
1.5. Функції етики соціальної роботи	17
Тема 2. Історія становлення та розвитку етичних традицій соціальної роботи	21
2.1. Витоки історії соціальної роботи	21
2.2. Слов'янські духовні традиції та община допомога	22
2.3. Поширення християнських етичних норм в Київській Русі	23
2.4. Період церковно-державної благодійності	24
2.5. Державна система захисту нужденних	26
2.6. Цінності соціальної роботи в радянський період ..	28
2.7. Етичні основи соціальної роботи в Україні	30
Тема 3. Професійний портрет спеціаліста із соціальної роботи	32
3.1. Компоненти особистісної професійно-етичної та ціннісної свідомості соціального працівника	32
3.2. Моральність. Складові моральності	35
3.3. Вимоги до особистісних якостей соціального працівника	37
3.4. Кваліфікаційна характеристика посади «соціальний працівник»	42
Тема 4. Деонтологія соціальної роботи	45
4.1. Деонтологія. Деонтологія соціальної роботи	46
4.2. Принципи деонтології	48
4.3. Професійна відповідальність та обов'язок соціального працівника	49

4.4.	Значення деонтології у підвищенні ефективності і якості діяльності соціальних працівників	52
Тема 5.	Законодавчо-нормативні документи як підгрунття поведінки соціального працівника ...	54
5.1.	Причини етичної регламентації соціальної роботи	55
5.2.	Міжнародні законодавчо-нормативні документи, що регламентують діяльність соціального працівника та закладів соціальної інфраструктури	56
5.3.	Характеристика документа «Етика соціальної роботи: принципи і стандарти» (1994 р.)	62
5.4.	«Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи (соціальних працівників і соціальних педагогів) України» (2005 р.) – документ, що регулює діяльність соціальних працівників в Україні	65
5.5.	«Етичний кодекс психолога» (1990 р.) – нормативний документ, покликаний регулювати діяльність психологів	66
5.6.	Вимоги до професійної поведінки соціального працівника в етичних кодексах різних країн світу	66
Тема 6.	Спілкування як важлива складова професійної діяльності соціального працівника	71
6.1.	Спілкування. Складові спілкування	71
6.2.	Комунікативний потенціал	72
6.3.	Аспекти спілкування: комунікативний, інтерактивний, перцептивний	73
6.4.	Емпатія. Види та рівні емпатії.....	76
6.5.	Деформації у спілкуванні. Прояви та фактори, що впливають на помилки у сприйнятті.....	77
Тема 7.	Основи етичної комунікації в професійній діяльності соціального працівника	80
7.1.	Культура поведінки та культура спілкування.....	80
7.2.	Бар'єри спілкування.....	84
7.3.	Типи слухання.....	86
Тема 8.	Культура міжособистісних стосунків у професійній сфері соціального працівника	91
8.1.	Професійний етикет соціального працівника. Принципи етикету	92

8.2.	Основні вимоги до етикету телефонної розмови ...	96
8.3.	Вимоги до професійного спілкування у соціальній роботі.....	98
Тема 9.	Етичні засоби подолання конфліктів у діяльності соціального працівника.....	107
9.1.	Зміст понять «конфліктна ситуація», «інцидент», та «конфлікт». Етапи розвитку конфлікту.....	108
9.2.	Типологія конфліктів.....	109
9.3.	Основні стилі поведінки при розв'язанні конфлікту	113
9.4.	Культура розв'язання конфлікту	114
Тема 10.	Особливості професійно-етичної культури та її зв'язок з професійним іміджем соціального працівника	119
10.1.	Професійно-етична культура, її функції, компоненти	119
10.2.	Поняття іміджу як мистецтва подобатись і як мистецтва впливу на оточення у діяльності соціального працівника. Види іміджу	121
10.3.	Значення і складові зовнішньої і внутрішньої привабливості іміджу	123
10.4.	Складові, що формують імідж людини. Вплив кольору на створення іміджу	126
РОЗДІЛ 2.	ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	130
Семінарське заняття 2.1.	Професійна етика, її зміст та значення в соціальній роботі	130
Семінарське заняття 2.2.	Історія становлення та розвитку етичних традицій соціальної роботи	132
Семінарське заняття 2.3.	Професійний портрет спеціаліста із соціальної роботи	134
Семінарське заняття 2.4.	Деонтологія соціальної роботи	137
Семінарське заняття 2.5.	Законодавчо-нормативні документи як підґрунтя поведінки соціального працівника	139
Семінарське заняття 2.6.	Спілкування як важлива складова професійної діяльності соціального працівника	142
Семінарське заняття 2.7.	Основи етичної комунікації в професійній діяльності соціального працівника	144
Семінарське заняття 2.8.	Культура міжособистісних стосунків у	

	професійній сфері соціального працівника	146
Семінарське заняття 2.9.	Етичні засоби подолання конфліктів у діяльності соціального працівника	149
Семінарське заняття 2.10.	Особливості професійно-етичної культури та її зв'язок з професійним іміджем соціального працівника	152
РОЗДІЛ 3.	ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ	154
РОЗДІЛ 4.	ПИТАННЯ ДЛЯ ПОВТОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ЕТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»	158
ГЛОСАРІЙ		162
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		175
ХРЕСТОМАТІЯ		182

ПЕРЕДМОВА

Основою професіоналізму соціального працівника є професійно-етична компетентність, яка сприяє формуванню цілісного професійного мислення. У контексті цього курсу «Етика соціальної роботи» має стати основою для подальшого особистісного та професійного розвитку соціального працівника.

Навчальний посібник з курсу «Етика соціальної роботи» укладено відповідно до проекту стандарту вищої освіти за спеціальністю «Соціальна робота» та за вимогами кредитно-трансферної системи навчання. Він містить конспект лекцій, що охоплюють 10 тем. Кожна тема завершується запитаннями для самоконтролю. Також подано список використаних та рекомендованих джерел до теми.

У посібнику розкрито основні поняття професійної етики соціального працівника, акцентовано увагу на етичних принципах та стандартах, якими мають керуватися на практиці соціальні працівники для забезпечення відповідного рівня фахової відповідальності та високої якості надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів. Також увага приділена питанням культури міжособистісних стосунків, етичним засобам вирішення конфліктів, особливостям професійно-етичної культури та її зв'язку з професійним іміджем соціального працівника.

Завдання семінарських занять, які вміщено в посібнику, спрямовані на оволодіння вміннями та навичками етичного розв'язання проблем у різноманітних професійних ситуаціях. Вони включають запитання для обговорення, завдання для самостійної роботи, теми повідомлень та список рекомендованих джерел, який відображає основні публікації з теми.

Окреме місце у посібнику відводиться вимогам до написання індивідуального навчально-дослідного завдання. Подано також перелік питань для повторення курсу.

Глосарій містить поняття, що визначають головні теоретичні засади курсу «Етика соціальної роботи».

Вітчизняні та міжнародні етичні кодекси, які є підґрунтям діяльності соціальних працівників, подано у хрестоматії.

Навчальний посібник «Етика соціальної роботи» рекомендований для здобувачів вищої освіти зі спеціальності «Соціальна робота».